

Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Adalet MYO

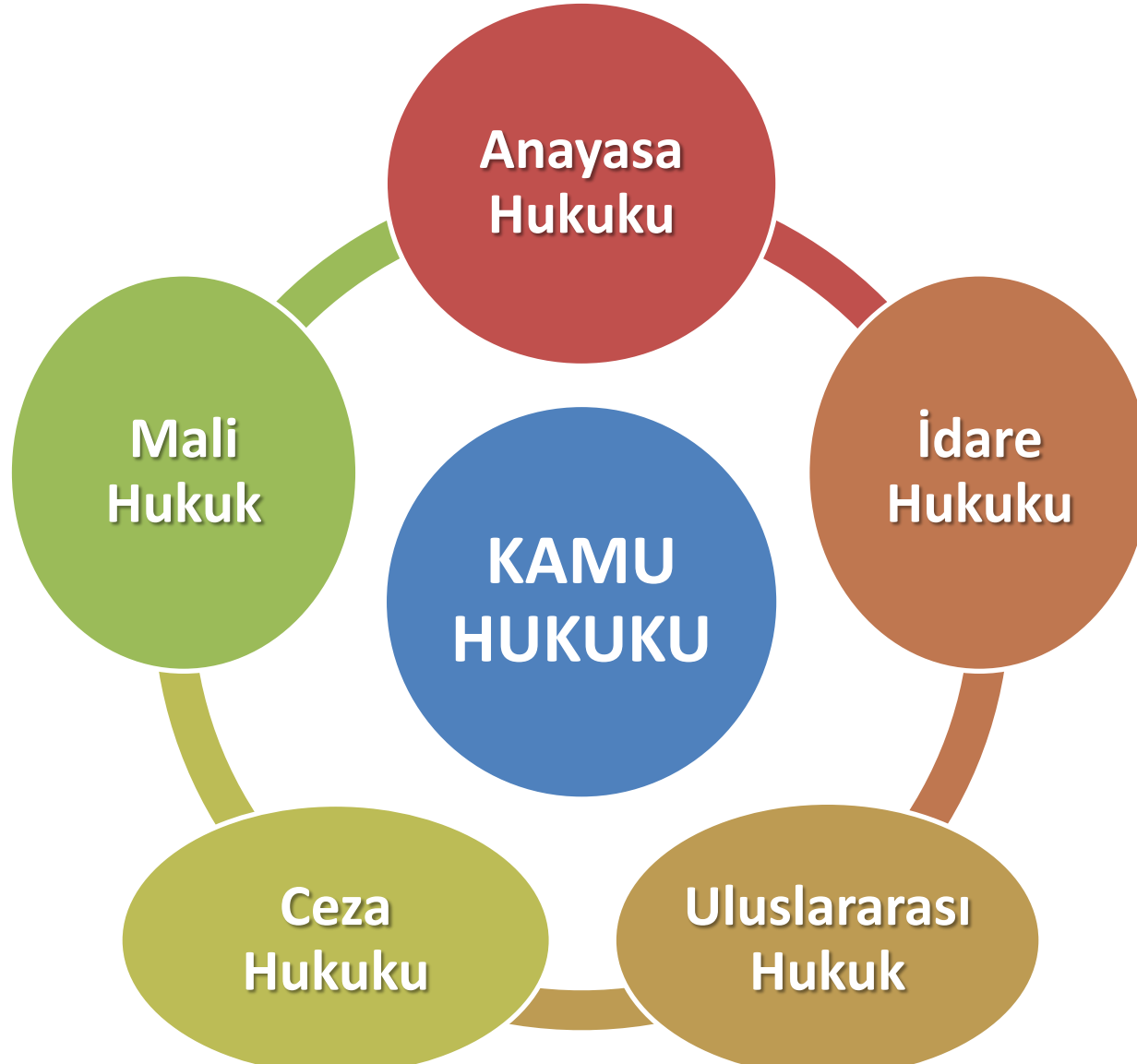
İnfaz ve Güvenlik
Hizmetleri Programı

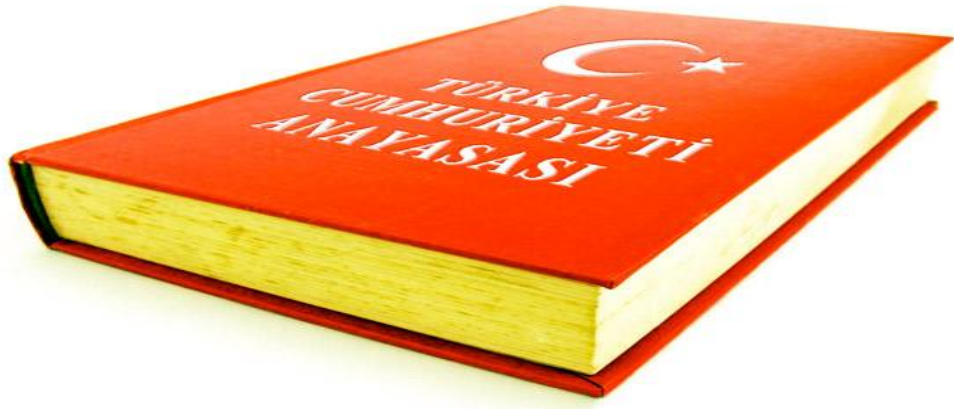
Genel Hukuk-1 Dersleri

Kamu Hukuku Alt Dalları
(Anayasa Hukuku, İdare Hukuku, Ceza Hukuku)
ve
Bu Dallar ile İlgili
Temel Kavramlar

KAMU HUKUKUNUN TEMEL DALLARI

ANAYASA HUKUKU

ANAYASA HUKUKU-tanım

- **Anayasa Hukuku;** yasama, yürütme ve yargı gibi devletin temel organlarının kuruluşunu, işleyişini ve bu organlar arasındaki karşılıklı ilişkileri ve devlet karşısında vatandaşların temel hak ve özgürlüklerini düzenleyen hukuk kurallarından oluşan kamu hukuku dalı

ANAYASA HUKUKU-temel kavramlar

- **Anayasa Hukukunun temel kavramları** devlet, devleti oluşturan unsurlar, devlet erkleri ve bunları yerine getiren organlar ile devlet karşısında bireyler ve topluluklarının sahip oldukları temel hak ve özgürlüklerden oluşur.

Anayasa Hukukunun İnceleme Alanı

ANAYASA HUKUKU

Devletin temel organlarının
kuruluşu, işleyişi ve bu
organlar arasındaki karşılıklı
ilişkiler

Devlet karşısında
vatandaşların temel hak ve
özgürlükleri

T.C. ANAYASASI (1982)

T.C. ANAYASASI (1982)

İÇİNDEKİLER

- ❖ BAŞLANGIÇ
- ❖ BİRİNCİ KISIM
 - Genel Esaslar (madde 1-11)
- ❖ İKİNCİ KISIM
 - Temel Haklar ve Ödevler (madde 12-74)
- ❖ ÜÇÜNCÜ KISIM
 - Cumhuriyetin Temel Organları (madde 75-160)
- ❖ DÖRDÜNCÜ KISIM
 - Malî ve Ekonomik Hükümler (madde 161-173)
- ❖ BEŞİNCİ KISIM
 - Çeşitli Hükümler (madde 174)
- ❖ ALTINCI KISIM
 - Geçici Hükümler (Geçici Madde 1-19)
- ❖ YEDİNCİ KISIM
 - Son Hükümler (Madde 175-177)

ANAYASA KISIMLAR

- **BAŞLANGIÇ**
- Anayasa'nın neden yapıldığını, anayasayı yapan asli kurucu iktidarın temel felsefesini ortaya koyan kısımdır.

ANAYASA KISIMLAR

❖ BİRİNCİ KISIM

- **Genel Esaslar (Madde 1-11)**
- Devletin şekli, Cumhuriyetin nitelikleri, Devletin bütünlüğü, resmî dili, bayrağı, millî marşı ve başkenti, Değiştirilemeyecek hükümler, Devletin temel amaç ve görevleri, Egemenlik , Yasama yetkisi, Yürütme yetkisi ve görevi, Yargı yetkisi , Kanun önünde eşitlik , Anayasanın bağlayıcılığı ve üstünlüğü başlıkları altında düzenlemiş Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin temel çerçevesini çizen hükümleri içeren kısımdır.

- **BİRİNCİ KISIM**
- **Genel Esaslar (madde 1-11)**

- **Devletin şekli**
- **Cumhuriyetin nitelikleri**
- **Devletin bütünlüğü, resmî dili, bayrağı, millî marşı ve başkenti**
- **Değiştirilemeyecek hükümler**
- **Devletin temel amaç ve görevleri**
- **Egemenlik**
- **Yasama yetkisi**
- **Yürütme yetkisi ve görevi**
- **Yargı yetkisi**
- **Kanun önünde eşitlik**
- **Anayasanın bağlayıcılığı ve üstünlüğü**

ANAYASA KISIMLAR

❖ İKİNCİ KISIM

- **Temel Haklar ve Ödevler (madde 12-74)**

BİRİNCİ BÖLÜM

- Genel Hükümler (madde 12-16)

İKİNCİ BÖLÜM

- Kişinin Hakları ve Ödevleri (madde 17-40)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

- Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler (madde 41-65)

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

- Siyasî Haklar ve Ödevler (madde 66-74)

ANAYASA KISIMLAR

❖ ÜÇÜNCÜ KISIM

- **Cumhuriyetin Temel Organları (Madde 75-160)**

BİRİNCİ BÖLÜM

- Yasama (madde 75-100)

İKİNCİ BÖLÜM

- Yürütme (madde 101-137)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

- Yargı (madde 138-160)

ANAYASA KISIMLAR

❖ DÖRDÜNCÜ KISIM

- **Mali ve Ekonomik Hükümler (Madde 161-173)**

BİRİNCİ BÖLÜM

- Mali Hükümler (madde 161-165)

İKİNCİ BÖLÜM

- Ekonomik Hükümler (madde 166-173)

DÖRDÜNCÜ KISIM

Malî ve Ekonomik Hükümler (madde 161-173)

BİRİNCİ BÖLÜM Malî Hükümler

- Bütçe
- Bütçenin hazırlanması ve uygulanması
- Bütçenin görüşülmesi
- Bütçelerde değişiklik yapılabilme esasları
- Kesinhesap
- Kamu iktisadî teşebbüslerinin denetimi

İKİNCİ BÖLÜM Ekonomik Hükümler

- Planlama; Ekonomik ve Sosyal Konsey
- Piyasaların denetimi ve dış ticaretin düzenlenmesi
- Tabiî servetlerin ve kaynakların aranması ve işletilmesi
- Ormanlar ve orman köylüsü
- Ormanların korunması ve geliştirilmesi
- Orman köylüsünün korunması
- Kooperatifçiliğin geliştirilmesi
- Tüketiciler ile esnaf ve sanatkârların korunması
- Tüketicilerin korunması
- Esnaf ve sanatkârların korunması

ANAYASA KISIMLAR

❖ BEŞİNCİ KISIM

• Çeşitli Hükümler (Madde 174)

• İnkılap Kanunlarının Korunmasına dair kısımdır.

1. 3 Mart 1340 tarihli ve 430 sayılı Tevhidi Tedrisat Kanunu;
2. 25 Teşrinisâni 1341 tarihli ve 671 sayılı Şapka İktisâsı Hakkında Kanun;
3. 30 Teşrinisâni 1341 tarihli ve 677 sayılı Tekke ve Zaviyelerle Türbelerin Seddine ve Türbedarlıklar ile Bir Takım Unvanların Men ve İlgasına Dair Kanun;
4. 17 Şubat 1926 tarihli ve 743 sayılı Türk Kanunu Medenisiyle kabul edilen, evlenme akdinin evlendirme memuru önünde yapılacağına dair medenî nikâh esası ile aynı kanunun 110 uncu maddesi hükmü;
5. 20 Mayıs 1928 tarihli ve 1288 sayılı Beynelmilel Erkamın Kabulü Hakkında Kanun;
6. 1 Teşrinisâni 1928 tarihli ve 1353 sayılı Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında Kanun;
7. 26 Teşrinisâni 1934 tarihli ve 2590 sayılı Efendi, Bey, Paşa Gibi Lâkap ve Unvanların Kaldırıldığına Dair Kanun;
8. 3 Kânunuevvel 1934 tarihli ve 2596 sayılı Bazı Kisvelerin Giyilemeyeceğine Dair Kanun.

ANAYASA KISIMLAR

❖ ALTINCI KISIM

- **Geçici Hükümler (Geçici Madde 1-19)**
- Anayasa veya Anayasa değişiklikleri yürürlüğe girdikten sonra geçiş dönemi süresince olan uygulamaları düzenleyen kısımdır.

ANAYASA KISIMLAR

❖ YEDİNCİ KISIM

- **Son Hükümler (Madde 175-177)**
 - **Anayasanın değiştirilmesi, seçimlere ve halkoylamasına katılma**
 - **Başlangıç ve kenar başlıklar**
 - **Anayasanın yürürlüğe girmesi**
-
- **Anayasa veya Anayasa değişiklikleri yürürlüğe girdikten sonra geçiş dönemi süresince olan uygulamaları düzenleyen kısımdır.**

1982 Anayasasında Değişiklikler

2709 SAYILI KANUNA EK VE DEĞİŞİKLİK GETİREN MEVZUATIN VEYA ANAYASA MAHKEMESİ TARAFINDAN İPTAL EDİLEN HÜKÜMLERİN YÜRÜRLÜĞE GİRİŞ TARİHİNİ GÖSTERİR LİSTE

Değiştiren Kanunun / İptal Eden Anayasa Mahkemesi Kararının Numarası	2709 sayılı Kanunun değişen veya iptal edilen maddeleri	Yürürlüğe Giriş Tarihi
3361	67, 75, 175, Geçici Madde 4 ve İşlenemeyen Hükümler	Bu Kanun 6/9/1987 tarihinde yapılan halkoylaması sonucu kabul edilmiş ve buna ilişkin Yüksek Seçim Kurulu Kararı 12/9/1987 tarihli ve 19572 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanmıştır.
3913	133	10/7/1993
4121	BAŞLANGIÇ hükmü, 33, 52, 53, 67, 68, 69, 84,85, 93, 127, 135,149, 171, İşlenemeyen Hüküm	26/7/1995
	75	İlk milletvekili genel seçiminin başlangıcı tarihinden itibaren
4388	143	18/6/1999
4446	47, 125, 155, İşlenemeyen Hükümler	14/8/1999
4709	BAŞLANGIÇ hükmü, 13, 14, 19, 20, 21, 22, 23, 26, 28, 31, 33, 34, 36, 38, 40, 41, 46, 49, 51, 55, 65, 66, 67, 69, 74, 87, 89, 94, 100, 118, 149, Geçici Madde 15, İşlenemeyen Hükümler	17/10/2001
4720	86	1/12/2001
4777	76, 78, İşlenemeyen Hükümler	31/12/2002
5170	10, 15, 17, 30, 38, 87, 87, 90, 131, 143, 160, İşlenemeyen Hüküm	22/5/2004
5370	133, İşlenemeyen Hüküm	23/6/2005
5428	130, 160, 161, 162, 163, İşlenemeyen Hüküm	9/11/2005
5551	76, İşlenemeyen Hüküm	17/10/2006

Değiştiren Kanunun / İptal Eden Anayasa Mahkemesi Kararının Numarası	2709 sayılı Kanunun değişen veya iptal edilen maddeleri	Yürürlüğe Giriş Tarihi
5659	67, İşlenemeyen Hüküm	18/5/2007
5678 ⁽¹⁾	77, 79, 96, 101, 102, İşlenemeyen Hüküm	Bu Kanun 21/10/2007 tarihinde yapılan halkoylaması sonucu kabul edilmiş ve buna ilişkin Yüksek Seçim Kurulu Kararı 31/10/2007 tarihli ve 26686 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanmıştır.
5735	10, 42, İşlenemeyen Hüküm	23/2/2008
Anayasa Mahkemesinin 5/6/2008 tarihli ve E.: 2008/16, K.: 2008/116 sayılı Kararı	10, 42	22/10/2008
5982	10, 20, 23, 41, 51, 53, 54, 74, 84, 94, 125, 128, 129, 144, 145, 146, 147,148, 149, 156, 157, 159, 166, Geçici Madde 15, Geçici Madde 18, Geçici Madde 19, İşlenemeyen Hüküm	Bu Kanun 12/9/2010 tarihinde yapılan halkoylaması sonucu kabul edilmiş ve buna ilişkin Yüksek Seçim Kurulu Kararı 23/9/2010 tarihli ve 27708 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanmıştır.
Anayasa Mahkemesinin 7/7/2010 tarihli ve E.: 2010/49, K.: 2010/87 sayılı Kararı	146, 159, Geçici Madde 18, Geçici Madde 19	1/8/2010
6214	59, İşlenemeyen Hüküm	29/3/2011
6718	Geçici Madde 20	8/6/2016

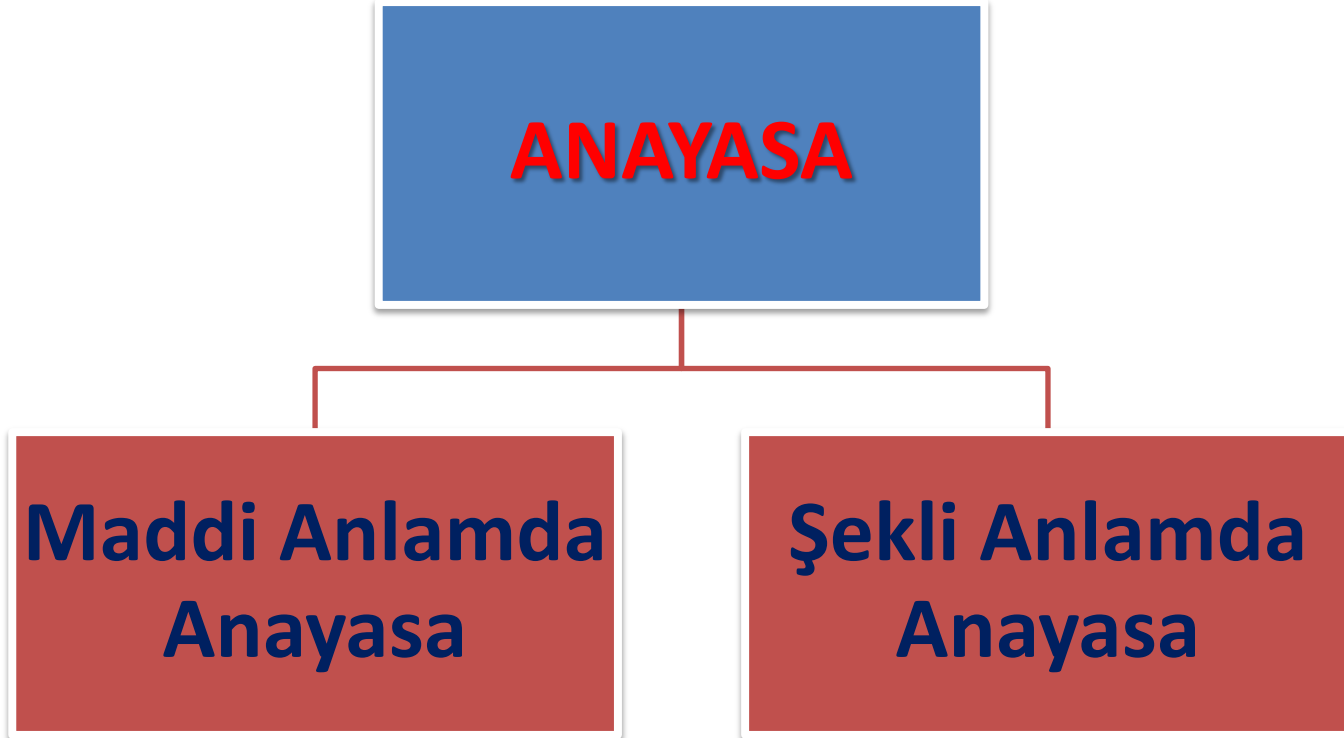
ANAYASA KAVRAMI VE TÜRLERİ

Anayasa Kavramı

- TDK Büyük Türkçe Sözlük uyarınca **anayasa**, **bir devletin yönetim biçimini belirten, yasama, yürütme, yargılama güçlerinin nasıl kullanılacağını gösteren, yurttaşların kamu haklarını bildiren temel yasadır.**
- Anayasa sözcüğü devleti oluşturan yasa anlamına gelir.
- Anayasa, hukuk sisteminde diğer yasalara dayanak teşkil eden ve diğer yasaların temelini oluşturan ve normlar hiyerarşisi uyarınca tüm hukuk kurallarının üstünde olan bir temel ve üst yasadır.
- “Anayasa” bir devletin temel kuruluşunu düzenleyen kanundur.
- Anayasa devletin temel organizasyonunu belirleyen bir düzenlemedir.
- Anayasa devletin ve rejimin hukuki anlamda çatısını oluşturan ve çerçevesini çizen bir hukuki düzenlemedir.
- **Otorite ile özgürlüklerin sınırı, devlet organlarının ve siyasi yapıların işlevleri ve tüm bunlar arasındaki denge Anayasa ile belirlenir.**

Maddi ve Şekli Anlamda Anayasa

- Anayasa kavramı maddi ve şekli anlamda olmak üzere iki anlamda kullanılmaktadır.

Maddi Anlamda Anayasa

- **1. Maddi anlamda anayasa:** Anayasanın metninden (lafzından) bağımsız olarak *devletin niteliğini, yapısını, temel organların kuruluşunu ve bu organlar arasındaki ilişkileri, bununla birlikte temel hak ve hürriyetleri de ilgilendiren hukuk kuralları bütünüdür.*
- Yukarıda sayılan konuların içerisine giren bir husus anayasa metninin içerisinde yer almasa dahi maddi anlamda anayasanın içeriğine dahildir.
- Örneğin anayasa hukukunun en önemli konularından biri olan seçimler, anayasanın metninde değil ayrı bir kanunda düzenlenmiştir. (Bkz. 238 sayılı Seçimlerin temel hükümleri ve Seçmen kütükleri hakkında kanun ve 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu gibi). Ancak bu durum seçimlerin anayasal bir değeri olmadığı anlamına gelmemektedir.

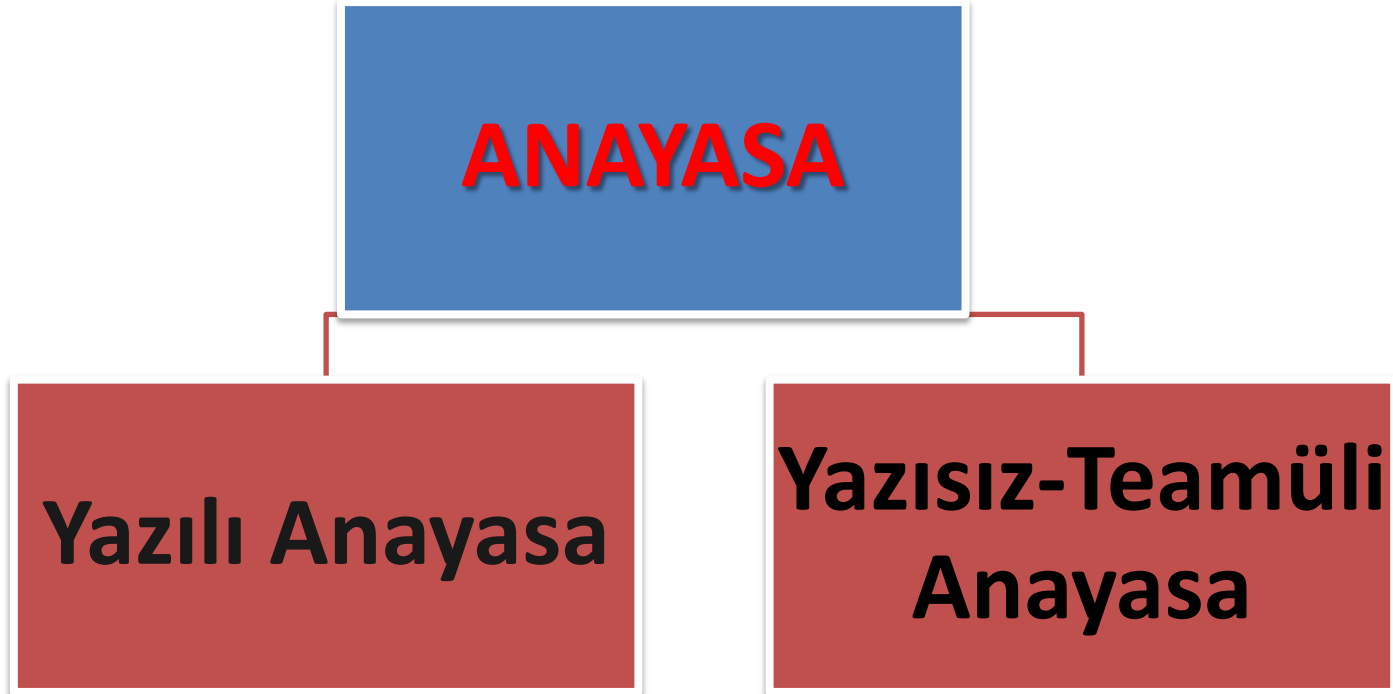
Şekli Anlamda Anayasa

- **2. Şekli anlamda anayasa:** Bir hukuk kuralının anayasal nitelikte olup olmadığına, yani anayasal kural olup olmadığına ve onun içeriğine bakılmaksızın o kuralın bulunduğu yere ve yapılış veya değiştiriliş şekline bakılarak karar veriliyorsa şekli anlamda anayasadan bahsedilir.
- Şekli anlamda anayasanın normlar hiyerarşisinde en üst sırayı işgal etmesi, kanunlardan farklı ve daha zor bir usulle değiştirilebilmesi gerekir. Örneğin 1982 Anayasası'nın 170. maddesinde yer alan "Orman Köylüsünün Korunması" ile yine 171. maddede yer alan "Kooperatifçiliğin Geliştirilmesi"ne ilişkin hükümleri şekli anlamda anayasanın içeriğine girmektedir. Çünkü söz konusu hükümlerde düzenlenen konuların her ne kadar anayasa hukuku ile ilgisi kurulamasa da düzenleniş yeri itibariyle anayasa metni içerisinde yer almaları ve ailede kanunlardan daha zor bir değiştirilme usulüne sahip olmaları bu hükümleri şekli anlamda anayasa hükümleri olarak değerlendirmemizi sağlamaktadır.
- Özetle, şekli anlamda anayasa anlayışına göre, devletin temel organlarının kuruluşu ya da temel hak ve özgürlüklere ilişkin olsalar dahi anayasa metni içinde yer almayan, değiştirilmeleri ailede yasalara göre daha zor bir usul gerektirmeyen kurallar anayasa kuralı olarak kabul edilmezler.

Anayasa Türleri

Yazılı-Yazısız Anayasa

- Anayasalar çeşitli ayrımlara tabi tutulabilirler. Öncelikle 'yazılı anayasa-yazısız (teamüli) anayasa' ayrımı üzerinde durmak gerekmektedir.

Yazılı Anayasa

- Yazılı anayasa, **yetkili organlarca yapılmış ve bir anayasada bulunması gereken kuralları yazılı metne dökülmüş (kodifiye edilmiş) sistematik belgeler halinde düzenleyen belgelerdir**. Ancak bu kuraların mutlaka tek bir metinde toplanması şart değildir. Örneğin günümüzdeki İsveç anayasası dört ayrı temel kanundan oluşur. Anayasa ismini taşıyan ilk yazılı belge Amerika Birleşik Devletleri Anayasası'dır (1787). Yazılı olarak düzenlenmiş ilk Türk anayasal metni ise Kanun-i Esasi'dir (1876). Günümüzde birkaç istisna dışında hemen her devletin bir yazılı anayasası bulunmaktadır.
- (!) Yazılı anayasaların bu denli yaygın olmasının altında şüphesiz bazı nedenler bulunmaktadır. Yazılı anayasalar, öncelikle iktidarın tabi olduğu kuralları açık bir biçimde belirlemeleri nedeniyle tercih edilmektedir. Bunun yanında, yazılı anayasalarda, genellikle kişi hak ve özgürlükleri de düzenlenmekte ve böylece hem temel hak ve özgürlükler anayasal güvence altına alınmakta hem de bireyler temel hak ve özgürlüklerinin neler olduğunu önceden bilebilmektedirler. Ayrıca bu durum, siyasi iktidarın kötüye kullanılmasının önüne geçilmesinde en etkin yol olarak öne çıkmaktadır.

Yazısız-Teamüli Anayasa-1

- Yazısız anayasa, **devletin temel organlarından kuruluşu ve işleyişi alanındaki örf ve adet hukuku kurallarından ibaret olan, yazılı bir metne sahip olmayan anayasayı** ifade etmektedir. Bu anayasalara 'geleneksel anayasa' veya 'teamüli (bir yerde eskiden beri süregelen, yazılı olarak tespit edilmemiş olan) anayasa' da denmektedir. Bu anayasaların yazısız olması onların bağlayıcılığı olmadığı manasına gelmez. Zira yazısız anayasalar eskiden beri sürekli tekrarlanan bağlayıcı olduğuna inanılan ve hukuk düzeni tarafından müeyyidelendiren kurallardır. Yazılı bir anayasanın olmadığı ülkelerde anayasa kurallarının bir kısmı yazılı metinlerde ifade edilirken, diğer bir kısmı hukuk kurallarına eşdeğerdeki ve geçerlilikteki yazılı olmayan kaynaklardan, örneğin geleneklerden ya da teamüllerden kaynaklanabilmektedir. Bu uygulamalar konusunda bir kamuoyunda ve siyasi organlarda uzlaşma (consensus) bulunması gerekmektedir. Örneğin İngiltere'de devletin temel kuruluşunu düzenleyen kuralların önemli bir kısmı teamüli niteliktedir. İngiltere'de hiçbir yazılı kurala bağlı olmamasına rağmen Başbakanın Avam Kamarası üyesi olması ya da Kraliçe'nin kanunları veto etme yetkisini kullanmaması bu kurallara örnek olarak gösterilebilir.

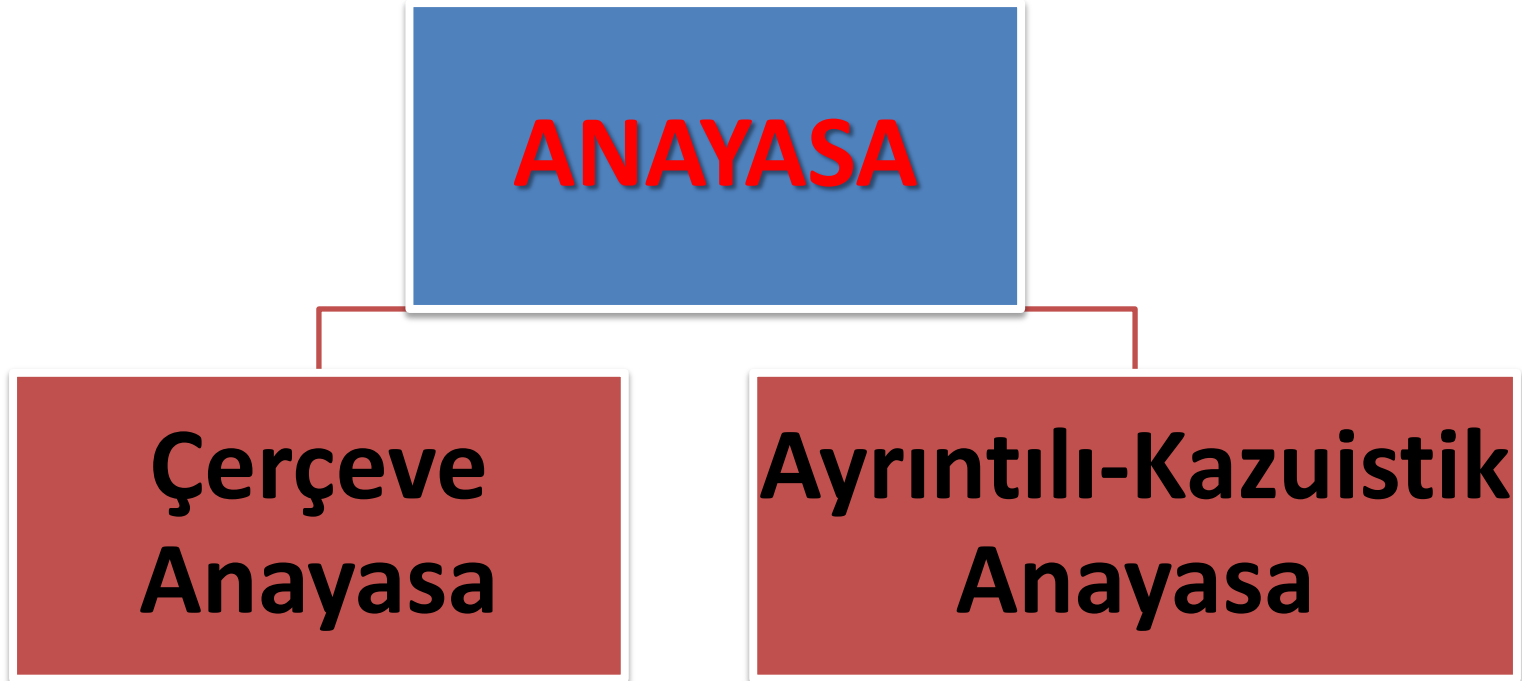
Yazısız-Teamüli Anayasa-2

- Yukarıda da belirtildiği gibi, yazısız anayasa sisteminde de bazı anayasal kuralların yazılı belgelerde yer alması mümkündür. Yine İngiltere'ye baktığımızda 1679 tarihli Habeas Corpus Act ya da 1689 tarihli Bill of Rights, temel hak ve özgürlüklere yer vermeleri ve güvence sağlamaları nedeniyle, anayasal kurallar sayılabilecek kurallara yer veren anayasal belgelerdir. Bu anılan belgelerden birincisi bir yasa niteliğinde iken, ikincisi bir bildirge niteliğindedir. Yine bu ülkede yakın tarihte yürürlüğe giren ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin İngiliz ulusal hukukunun bir parçası olmasını sağlamak suretiyle anayasal değerde bir temel hak ve özgürlükler kataloguna yer veren Human Rights Act (2001) bu bağlamda sayılabilir. Öte yandan, yukarıda saydığımız bu belgeler maddi anlamda anayasal konuları düzenleyen metinler olsa dahi, değiştirilebilmeleri açısından alelade kanunlardan farklı bir yöntem öngörmemeleri ve diğer kanunlara nazaran bir üstünlüklerinin bulunmaması bağlamında gerçek bir anayasa olarak nitelendirilemezler.
- Ülkemiz, devlet organlarının kuruluşu ve işleyişi ile temel hak ve özgürlüklere ilişkin kurallara yer veren bir yazılı anayasaya sahiptir (1982 Anayasası).

Çerçeve Anayasa

Ayrıntılı (Kazuistik) Anayasa

- Anayasalar, ele aldıkları konuları ne ölçüde ayrıntıya inerek düzenledikleri dikkate alınarak çerçeve anayasa ve ayrıntılı anayasa olarak ikili bir ayrıma tabi tutulabilir.

Çerçeve Anayasa

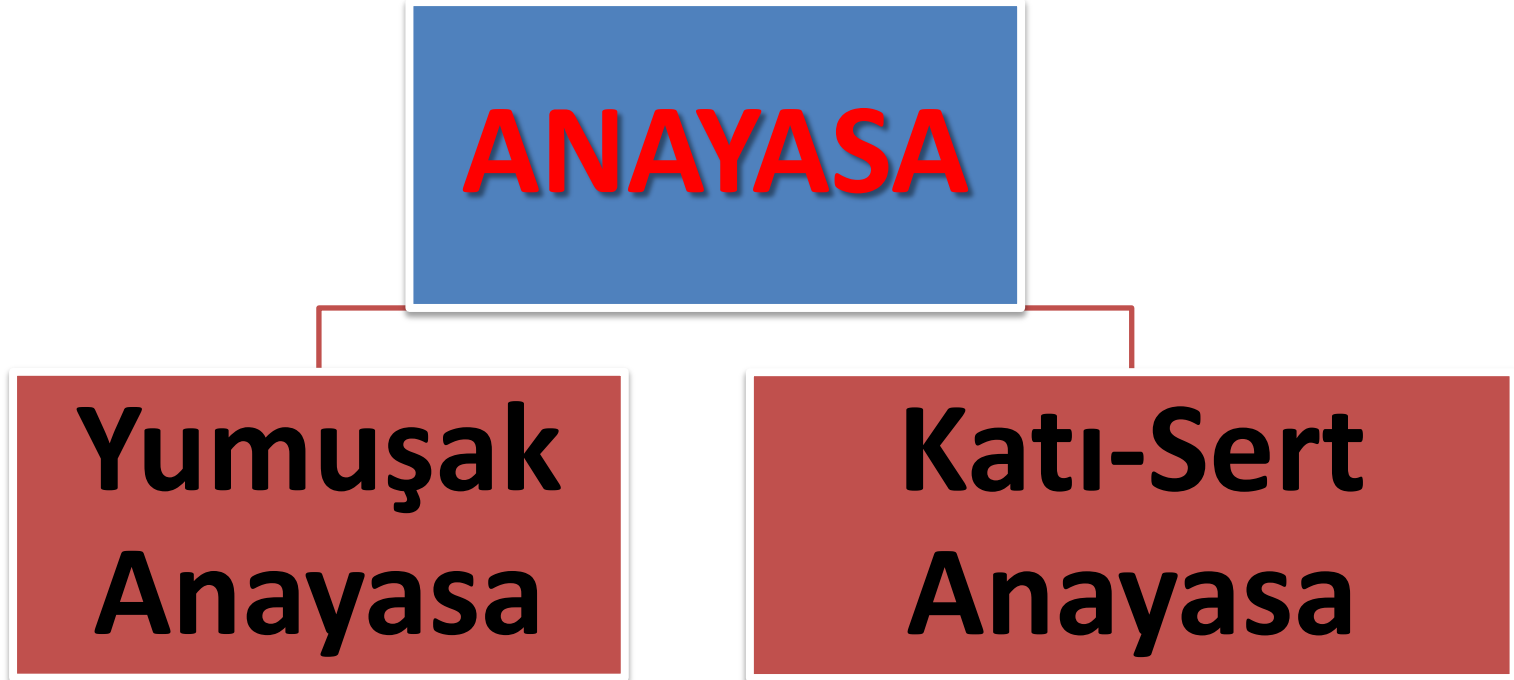
Ayrıntılı (Kazuistik) Anayasa

- Çerçeve anayasalar **düzenlemelerinde ayrıntıya inmeyen, sadece bir çerçeve çizen anayasalardır.**
- Ayrıntılı (kazuistik) anayasalar ise, **düzenlemelerinde mümkün olan her ayrıntıya yer veren anayasalardır.**
- Çerçeve anayasaların tercih edilmesinde yasama organına duyulan güven ve yapılan anayasanın değişimlere uyarlanabilir olacak biçimde esnek yapılması isteği gibi nedenler etkili olabilir. Ayrıntılı anayasaların tercih edilmesinde ise, yasama organına güven duyulmaması ve bu organın ileride herhangi bir ihlal gerçekleştirmesini önleyecek biçimde düzenleme yapılması gibi etkenler söz konusu olabilir. Dünya üzerinde bazı anayasalar çerçeve anayasa niteliğindeki, bazıları da ayrıntılı anayasa özelliği gösterir. ABD Anayasası çerçeve anayasaya örnek gösterilebilir.
- Bunun yanında 1982 Anayasası da dahil olmak üzere Türkiye Cumhuriyeti tarihindeki tüm anayasalar kazuistik niteliktedir. Bunun temelinde Türk anayasacılığindeki her siyasal veya sosyal soruna mutlaka hukuki bir çözüm getirme eğilimi yatmaktadır.

Yumuşak Anayasa

Katı Anayasa

- Anayasalar yapılış ve değiştirilmelerinde kullanılan yöntemlere göre 'yumuşak' ve 'katı' olmak üzere ikiye ayrılırlar.

Yumuşak Anayasa

- Yumuşak anayasalar, sıradan (alelade) yasaları yapan ve değiştiren yasama organları tarafından, sıradan yasalar için uygulanan yasama yöntemlerine bağlı kalmak suretiyle yapılabilen ve değiştirilebilen anayasalardır.
- Anayasaların yumuşak olması onların toplumsal birtakım değişimlere ayak uydurabilmelerini sağlar. Bu tip anayasaların, toplumsal ihtiyaçlara cevap vermemesi halinde, yasama organı (meclis) tarafından alelade bir yasayı değiştirir gibi değiştirilebilmesi mümkündür. Ancak, yumuşak anayasaların sağlamış olduğu bu avantajın yanısıra sebep olduğu sakıncalar da bulunmaktadır. Böyle bir anayasa ile anayasada yer alan temel hak ve özgürlüklerin parlamentodaki basit çoğunluklar tarafından değiştirilebilmesi ve anayasal güvencelerin işlevsiz hale getirilebilmesi mümkündür. Oysa günümüzde mevcut anayasaların temel fonksiyonu, iktidarı hukukla sınırlandırmak ve keyfiliği önlemektir.

Katı-Sert Anayasa-1

- Katı anayasalar, **alelade yasaları yapan organlardan farklı organlarca yapılıp, değiştirilebilen ve yapımlarında ve değiştirilmelerinde alelade yasalar için uygulanan yöntemlerden farklı yöntemler kullanılan anayasalardır.**
- Bugün yazılı anayasaların birkaç istisna dışında tümü katı anayasa özelliğine sahiptir. Dolayısıyla bu anayasaların değiştirilmeleri de güçleştirilmiştir. Buna karşılık değiştirilmelerine ilişkin herhangi bir özel koşul bulunmaması nedeniyle yazısız anayasaların kural olarak yumuşak anayasa olduğu kabul edilmektedir.

Katı-Sert Anayasa-2

- Bir anayasanın katı anayasa sayılabilmesi için başvuru olan çeşitli yöntemler bulunmaktadır. Bu yöntemlerden biri veya birkaçının bulunması bir anayasanın katı anayasa sayılması için yeterli sayılmaktadır. Bu yöntemleri şöyle sıralamak mümkündür:
 1. **Halkoylaması**
 2. **Nitelikli (Mevsuf) veya Salt Çoğunluk Kuralı**
 3. **Değiştirilemeyecek Maddeler veya İlkeler**
 4. **Süre Yasağı**
 5. **Dönem Yasağı**

Katı-Sert Anayasa-3

- **Halkoylaması:** Kanunlar için gerekli olmadığı halde, bir anayasaya dair değişiklik teklifinin kabul görebilmesi için halkoylaması gerekiyorsa bu anayasa katıdır. Bazı ülkelerde anayasa değişikliğinin yapılabilmesi için halkoylamasına gitmek her durumda zorunlu iken (örneğin İsviçre) bazı ülkelerde ise halkoylamasına tercihen başvurulmaktadır (örneğin Türkiye, İspanya).
- **Nitelikli (Mevsuf) veya Salt Çoğunluk Kuralı:** Bir anayasanın değiştirilmesi için parlamentonun üye tam sayısının salt çoğunluğu veya belirli oranlardaki (örneğin 3/5'i veya 2/3'ü gibi) nitelikli çoğunluğu gerekiyorsa, o anayasa katı anayasadır.

Katı-Sert Anayasa-4

- **Değiştirilemeyecek Maddeler veya İlkeler:** Bazı ülkelerdeki kurucu iktidarlar, ulusun ortak değerlerini korumaya almak ve böylece ileride yaşanması muhtemel bölünmelerin önüne geçebilmek yahut anayasa ile belli bir toplum tipini ileride yaratmak maksadıyla anayasaların bazı hükümlerine değiştirilemezlik niteliği kazandırmaktadırlar. Mevcut durumda tabii olarak bu anayasalar katı hale gelmektedirler. Örneğin 1958 Fransız Anayasası, 1947 İtalyan Anayasası ve 1975 Portekiz Anayasası'na göre hükümet şeklinin cumhuriyet olduğuna dair hüküm değiştirilemez niteliktedir. Bununla birlikte 1982 Anayasası'nın ilk üç maddesindeki hususlar değiştirilemeyeceği gibi, bu hususların değiştirilmesi teklif dahi edilemez.
- **Süre Yasağı:** Bir anayasanın kabul edilmesinden itibaren, istikrar kazanabilmesi amacıyla, belli bir süre değiştirilmesi yasaklanmışsa, o anayasanın katılığından söz edilebilir. Örneğin 1975 Yunan Anayasası'nın yayımlanmasından itibaren ilk beş yıl değiştirilmesi yasaklamıştı.

Katı-Sert Anayasa-5

- **Dönem Yasağı:** Bir anayasa, belli dönemlerde (özellikle savaş veya sıkıyönetim dönemlerinde) veya durumlarda kendisinin değiştirilmesini yasaklayabilir. Bu durumda da katı bir anayasanın varlığından söz edebiliriz. Örneğin 1978 İspanyol Anayasası'na göre anayasanın savaş veya sıkıyönetim dönemlerinde değiştirilmesi yasaktır. Bunun yanında 1958 Fransız Anayasası'na göre cumhurbaşkanına vekâlet edildiği durumlarda anayasanın değiştirilmesi yasaktır.
-

Anayasa Hukukunun Kaynakları

- Anayasa hukukunun temel kaynağı anayasalar olsa da anayasa hukukunun anayasalar dışında da kaynakları vardır.
- Anayasa hukukunun kaynaklarının önemli bir bölümü yazılı kaynaklardan oluşur. Bu durumla birlikte anayasa hukukunun siyasi teamüller gibi yazılı olmayan kaynakları da bulunur.

Anayasa Hukukunun Kaynakları-1

- Ülkemizde **Cumhuriyet dönemi anayasaları** (1924, 1961 ve 1982 Anayasaları), **TBMM hükümetinin anayasası** (1921 Teşkilatı Esasiye Kanunu) ile **Osmanlı Devleti Anayasaları** (1876 Kanuni Esasi) ile **anayasa hukuku ile ilgili çeşitli kanunlar** (Milletvekili Seçim Kanunu, Siyasi Partiler Kanunu, Anayasa Mahkemesi'nin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun vb gibi) **ve diğer asli düzenlemeler** (TBMM İçtüzüğü, Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü gibi) **ile Anayasa Mahkemesi kararları** anayasa hukukunun asli kaynaklarıdır.
- Anayasa hukukunun tali kaynaklarını ise **çeşitli düzenleyici idari işlemler ve anayasa hukuku alanında yazılmış bilimsel eserler** oluşturur.

Anayasa Hukukunun Kaynakları-2

- Anayasa hukukunun kaynakları resmi kaynaklar ve özel kaynaklar olmak üzere iki başlık altında da incelenebilir.

A. Resmi Kaynaklar

- Anayasa hukukunun resmi kaynakları ile, resmi organlarca yürütülen anayasal faaliyetler neticesinde ortaya çıkan kaynaklar anlaşılır. Resmi kaynaklar, Anayasanın yanında doğrudan doğruya veya dolaylı olarak anayasa hukukunu ilgilendiren diğer mevzuat (kanun, tüzük, yönetmelik vs.) ile Anayasa Mahkemesi kararlarından oluşur.

B. Özel Kaynaklar

- Anayasa hukukunun özel kaynakları ile ise, anayasa hukuku alanında yazılmış olan bilimsel eserler kastedilir. Anayasa hukukunun bütünü hakkında bilgi veren genel eserler, bu alanda belirli bir konuyu derinlemesine inceleyen kitap şeklindeki monografiler ile belirli bir konu hakkında yazılmış ancak bir monografi meydana getirmeyecek kadar kısa olan inceleme yazıları şeklindeki makaleler bu kaynaklar arasında yer alır.

ANAYASALARIN YAPILIŞ SÜRECİ ve YÖNTEMLERİ

1. ANAYASALARIN YAPILIŞ SÜRECİ

İktidar Kavramı

- *“Devlet yönetimini elinde bulundurma ve devlet gücünü kullanma yetkisi ile bu yetkiyi elinde bulunduran kişi ve kuruluşlar bütünü”*

İktidar Türleri

İktidar kurucu ve kurulmuş iktidar olarak ikiye ayrılır.

İKTİDAR

```
graph TD; A[İKTİDAR] --> B[Kurucu İktidar]; A --> C[Kurulmuş İktidar];
```

Kurucu
İktidar

Kurulmuş
İktidar

Kurucu İktidar

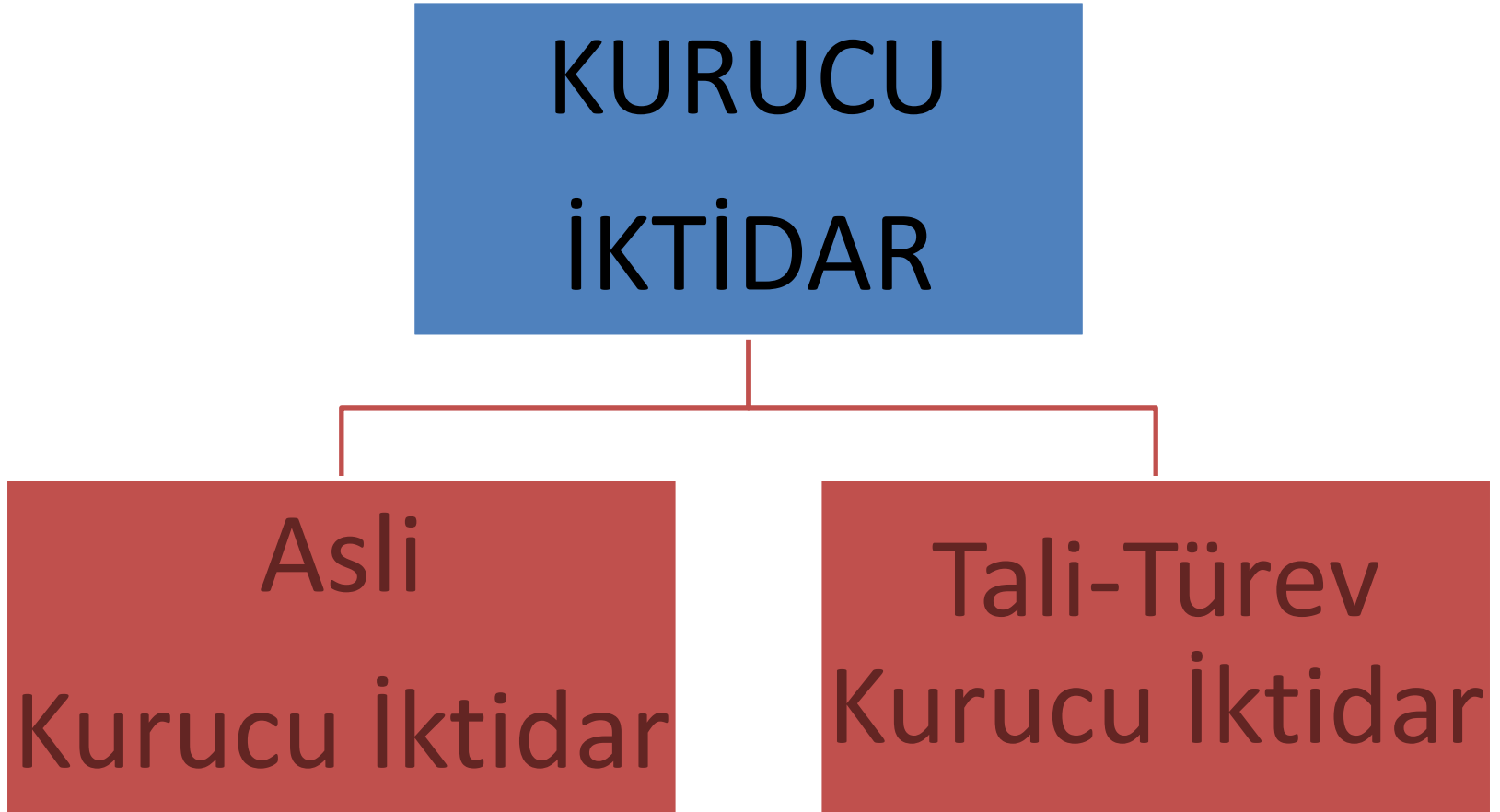
- Bir devletin anayasasını yapan ya da değiştiren iktidardır.
- Kurucu iktidar, anayasa yapan dięer bir deyiřle bir anayasal dūzeni kuran iktidardır.
- 'Kurucu İktidar', yapısı gereęi ũstūn niteliktedir.
- 1982 Anayasası'nı yapan Milli Gũvenlik Konseyi kurucu iktidara ũrnek oluşturur.

Kurulmuş İktidar

- Kurulmuş iktidar anayasa tarafından kurulmuş olan iktidardır. Diğer bir deyişle mevcut bir anayasal düzen tarafından kurulan yasama, yürütme ve yargı organlarının iktidarlarıdır.
- 'Kurulmuş İktidar', kurucu iktidar tarafından yapılan anayasa ile kurulan devlet organlarını ifade eder ve bunlar da başlıca devlet organları olan yasama, yürütme ve yargıdan oluşur.
- 1982 Anayasası'nda düzenlenmiş olan TBMM, bakanlar kurulu ve bağımsız mahkemeler kurulmuş iktidar olarak nitelendirilir.

Kurucu İktidar Türleri

Kurucu iktidar,
asli kurucu iktidar ve tali kurucu iktidar olarak ikiye ayrılır.

Asli Kurucu İktidar-1

- Asli kurucu iktidar, bir ülkenin siyasal rejiminde devrim (sosyal, ekonomik, siyasal ve hukuki düzenin bütünüyle ve şiddete başvurarak değiştirilmesi), hükümet darbesi (örneğin 27 Mayıs 1960 ve 12 Eylül 1980 askeri müdahaleleri) veya ülkenin parçalanması sebebiyle bir hukuk boşluğu meydana gelmesi ya da bağımsızlığın kazanılması veya yeni bir devletin kurulması (örneğin Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin dağılması ile birlikte 1990'larda pek çok bağımsız devletin ortaya çıkması) gibi durumlarda hiçbir hukuk kuralıyla bağlı olunmaksızın sil baştan yeni bir anayasa oluşturan iktidardır.

Asli Kurucu İktidar-2

- Asli Kurucu iktidarın özellikleri aşağıdaki gibidir:
- “hukuk dışı olma” (asli kurucu iktidarı sınırlayan herhangi bir hukuk kuralının bulunmaz; olağanüstü koşullar (savaş, hükümet darbesi gibi) asli kurucu iktidarların herhangi bir hukuk kuralına bağlı olmadan çalışmasına olanak tanır ve bu nedenle asli kurucu iktidar dilediği gibi yeni bir anayasa hazırlayabilir)
- “sınırsız olma” (Önceden var olan bir anayasayı yürürlükten kaldıran (anayasayı ilga eden) devrim ya da hükümet darbesi gibi olayların gerçekleşmesi halinde ortaya çıkan asli kurucu iktidarın herhangi bir biçimde sınırlanması söz konusu değildir. Bununla birlikte asli kurucu iktidar, sınırsız ve hukuk dışı bir olay olmasına rağmen, sosyolojik anlamda toplumdaki siyasal değer ve inançlar, siyasal güç dengesi, uluslararası ortam ve ülkenin dış ilişkileri gibi faktörlerle kendini sınırlı hissedebilir. Öte yandan evrensel anlamda hukukun varlığının anayasadan bağımsız olduğu kabul edilirse, asli kuruculuğun tamamen hukuk dışı bir iktidar olmadığı söylenebilir. Bu durumda, özellikle demokratik bir kurucu iktidarın hukukun genel ilkeleri ve insan haklarından kendini soyutlaması asla mümkün olmayacaktır.)

Tali-Türev Kurucu İktidar-1

- Tali kurucu iktidar, bir ülkenin anayasasını mevcut anayasal kural ve usuller çerçevesinde değiştiren iktidardır (Örneğin 2010 Anayasa değişikliklerini gerçekleştiren iktidar gibi).
- Gelecek kuşakları bağlayan belgeler olan anayasaların zaman içerisinde toplumsal ve siyasal ihtiyaçlara cevap vermede sıkıntıya düşmeleri neticesinde değişikliklere uğramaları kaçınılmazdır. İhtiyaçlar neticesinde şekillenmiş olan bu değişiklik taleplerini mevcut anayasal düzenin koyduğu kurallar çerçevesinde gerçekleştirme yetkisi tali kurucu iktidara tanınmıştır.

Tali-Türev Kurucu İktidar-2

- Asli kurucu iktidarın aksine, tali kurucu iktidar hukuken sınırlı bir iktidar olup, bu iktidarın yaptığı anayasa değişiklikleri geçerliliklerini yürürlükte olan mevcut anayasadan alır. Yani tali kurucu iktidar, asli kurucu iktidarın önceden belirlemiş ve anayasada yer vermiş olduğu anayasa değişikliklerine ilişkin usul kurallarına uymak durumundadır. Bu nedenle tali kuruculuk işlevi bağımsız olmayıp yürürlükte olan mevcut anayasadan türediği için "türev" kurucu iktidar olarak da adlandırılmaktadır.

Tali-Türev Kurucu İktidar-3

- Tali kurucu iktidarın, gerçekte asli kurucu iktidar, diğer bir deyişle mevcut anayasayı yapmış olan iktidar tarafından sınırlandırılmış olduğunu yukarıdaki nedenlerle söylemek mümkündür. Söz konusu sınırlamalar maddi, şekli ve zamansal sınırlamalar olarak üçe ayrılabilir.
- **1) Maddi Sınırlar**
- **2) Şekli (Biçimsel) Sınırlar**
- **3) Zamansal Sınırlar**

Tali-Türev Kurucu İktidar-4

- **1) Maddi Sınırlar:** Anayasa değişikliklerinin içeriği konusunda tali kurucu iktidarın iradesine getirilmiş olan sınırlamalardır. Örneğin 1982 Anayasası'nın 4. maddesinde yer alan ve anayasanın ilk üç maddesinin değiştirilemeyeceğini, değiştirilmesinin dahi teklif edilemeyeceğini belirten hüküm tali kurucu iktidar için bir maddi sınır oluşturmaktadır.

Tali-Türev Kurucu İktidar-5

- **2) Şekli (Biçimsel) Sınırlar:** Tali kurucu iktidarın tabi olduğu biçimsel (şekli) sınırlar, anayasa değişikliğinin yöntemi konusunda tali kurucu iktidarın iradesine getirilmiş olan sınırlardır. Buna göre, tali kurucu iktidar, anayasayı ancak anayasada yer alan biçimsel kurallara uyarak değiştirebilir. Örneğin 1982 Anayasası'nda anayasanın değiştirilmesinin TBMM üye tam sayısının 1/3'ü tarafından önerilebileceği, değiştirme teklifinin (Anayasa'yı değiştiren kanunun) kabulünün ise TBMM üye tam sayısının 3/5 çoğunluğunun gizli oyu ile mümkün olabileceği hükmü tali kurucu iktidarın anayasayı değiştirebilmesi bakımından şekli bir sınır öngörmektedir.

Tali-Türev Kurucu İktidar-6

- **3) Zamansal Sınırlar:** Tali kurucu iktidarın anayasayı, kabul edilmesinden itibaren belli bir süre geçmedikçe değiştirmesinin yasaklanması zamansal bir sınırlamayı ifade eder. Yine, savaş ve olağanüstü hal durumu gibi belli dönemlerde anayasanın değiştirilmesinin yasaklanması da zamansal sınır olarak tali kurucu iktidarı sınırlayabilmektedir.

ANAYASA YAPIM YÖNTEMLERİ

- Anayasa yapımı veya anayasanın değiştirilmesi bakımından anayasa hukukçuları ve siyaset bilimcileri tarafından belirlenen çeşitli yöntemleri en genel biçimde üç kategori halinde incelemek mümkündür:
 1. **Hiyerarşik Yöntem**
 2. **Sözleşme Yöntemi**
 3. **Organik Yöntem**

ANAYASA

YAPIM YÖNTEMLERİ-1

- **Hiyerarşik Yöntem**
- Hiyerarşik yöntemde anayasa yapımı, anayasanın bir kişi, kurul ya da temsili olmayan bir meclisçe "tepeden inme" bir usulle kabul edilmesi biçiminde gerçekleşmektedir. Bu yöntemin klasik uygulaması hükümdarın tek yanlı iradesiyle "ferman" biçiminde bir anayasayı kabul ve ilan etmesidir. Ferman anayasa yapımına Osmanlı Devleti'nde 23 Aralık 1876'da ilan edilen Kanun-i Esasi örnek gösterilebilir.
- Günümüz otoriter ve diktatörlük rejimlerinde ya da demokrasiye geçiş sürecindeki bazı ülkelerde kabul edilen anayasalar da genellikle hiyerarşik yöntemle yapılmıştır. Bu rejimlerde yöneticilerin, anayasa yapımının hiyerarşik olmadığını göstermek amacıyla bazı yollara başvurmaları (örneğin seçilmemiş kurucu meclisler tayin ederek anayasayı hazırlatmaları ve halkın serbest iradesinin ortaya çıkmasına çeşitli yollarla izin verilmeyen referandumlara gitmeleri) sonucu pratik olarak değiştirmemektedir. Mevcut durumda da anayasa yapımının hiyerarşik olduğu söylenebilir. Bugün birçok Afrika ülkesi ile demokrasiye geçiş dönemlerindeki bazı Latin Amerika ülkeleri, SSCB'den ayrılan ülkelerin büyük bir kısmı, Güney Kore, Pakistan gibi ülkelerde çoğunlukla hiyerarşik yöntemin kullanıldığını görmekteyiz. Bunun yanında 1961 ve 1982 Anayasalarının da yapılış yöntemi bakımından; askeri müdahalelerin sonucunda kabul edilmeleri, seçimlerle oluşmamış kurucu meclisler tarafından hazırlanmaları, halkın serbest iradesinin ortaya çıkmasının çeşitli yollarla engellendiği bir referanduma sunulması kabul edilmiş olmaları gibi özellikleri açısından hiyerarşik yönetime dahil olduğu söylenebilir.

ANAYASA

YAPIM YÖNTEMLERİ-2

- **Sözleşme Yöntemi**
- Sözleşme yönteminde anayasa yapımı, toplumu temsil eden siyasal güçler (gruplar veya partiler) veya seçilmiş bir kurul ya da kurucu meclis tarafından, katılma ve uzlaşma ilkelerine dayalı olarak toplumsal sözleşme biçiminde gerçekleştirilmektedir. Anayasacılık tarihinde, genellikle hükümdar ile onun karşısında yer alan ve onu bir anlamda anayasa yapmaya zorlayan bir takım siyasal güçler arasında varılan anlaşmalar sonucunda yapılan "misak" biçimindeki anayasaları, sözleşme yönteminin klasik örneği arasında sayabiliriz. İngiltere'deki 1215 tarihli Magna Carta Libertatum ile Osmanlı tarihindeki Padişah II. Mahmut ile Anadolu ve Rumeli Ayanı arasında 1808 yılında yapılan Sened-i İttifak'ı misak biçimindeki anayasalara örnek olarak gösterebiliriz.
- Öte yandan günümüzdeki batılı demokratik devletlerin anayasa yapım yöntemlerinin de bu kategoride değerlendirildiği söylenebilir. Sözleşme yöntemine örnek olarak ilk yazılı anayasa olan 1787 Amerikan Anayasası, 1949 Alman Anayasası, 1948 İtalyan Anayasası, 1978 İspanyol Anayasası ile 1982 Kanada Anayasası'nı örnek gösterebiliriz. Bu ülkelerde anayasalar, çeşitli siyasal güçleri temsil eden konvansiyonlar (seçilmiş kurucu meclisler) tarafından yapılmıştır. Konvansiyon, anayasa yapmak üzere halk tarafından seçilen özel bir meclis anlamına gelmektedir. Örneğin yukarıda yazılı anayasanın ilk örneği olduğu belirtilen 1787 tarihli ABD Anayasası Philadelphia Konvansiyonu tarafından yapılmıştır. Bu Konvansiyon sadece anayasa yapmak üzere seçilmiş bir kurucu meclistir.

ANAYASA

YAPIM YÖNTEMLERİ-3

- **Organik Yöntem**

- Organik yöntemde anayasalar, mevcut anayasal kurumlar tarafından yürürlükte olan usul ve kurallara göre genellikle yasama işlemi biçiminde yapılır. Bu yöntemi, tali kurucu iktidar tarafından yeni bir anayasanın yapılması veya mevcut anayasanın değiştirilmesi olarak açıklamak da mümkündür. Organik yöntemi diğer yöntemlerden ayıran en önemli fark, bu yöntemde anayasa yapım sürecinin büyük ölçüde "nötr" bir şekilde işlemesidir. Yani, daha önce bu sürecin arka planında bir takım siyasal faktörler ve görüşmeler etkili olmuş olsa da anayasanın yapımı ve değiştirilme usulünü öngören hukuk normları daha çok ön plana çıkmaktadır.
- Hiyerarşik yöntem ve sözleşme yönteminin dışında "organik yöntem"e yer verilmesi anayasa yapımı veya değişikliği sürecindeki bazı özel durumları açıklama gereğinden kaynaklanmaktadır. Örneğin bir parlamentoda iktidar partisinin anayasayı değiştirecek çoğunluğa sahip olduğu varsayılırsa, iktidar partisi parlamentodaki diğer siyasi partilerin görüşlerini hiç dikkate almadan bir anayasa değişikliği yaptığında bu anayasa değişikliği sürecini nasıl nitelendireceğiz? Bu şekildeki bir anayasa değişikliği ne tam anlamda sözleşme yöntemine ne de hiyerarşik yöntem girer. Hiyerarşik yöntemden söz edilemez, çünkü ortada seçilmiş bir parlamento çoğunluğu mevcuttur. Sözleşme yönteminden de tam anlamıyla bahsedemeyiz, çünkü toplumun değişik kesimlerini temsil eden diğer siyasi partiler dışlanmıştır. Örnekteki anayasa değişikliğinde kullanılan yöntemi organik yöntem olarak adlandırmamız mümkündür. 1982 Anayasası'nda 1987, 1993, 1995, 1999 ve 2010 yıllarında yapılan sınırlı bazı değişiklikleri organik yöntem olarak verebiliriz.

Ders sonu

**iyi
haftalar!**

